

Володимир ХОМА,

orcid.org/0000-0001-9391-6525

аспірант кафедри англійської філології

Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

(Івано-Франківськ, Україна), *wo.loma8@gmail.com*

ДО ПРОБЛЕМИ КОНЦЕПТУ В ТЕКСТІ ХУДОЖНЬОГО ТВОРУ

У статті розглянуто основні підходи до тлумачення концепту як ментальної категорії свідомості людини, що отримала своє вираження у сфері когнітивної лінгвістики. Виявлено, що концепт являє собою комплексний і багатосторонній феномен, у структурі якого відзначаємо поєднання понятійного, ціннісного й образного компонентів як взаємозв'язків між мовою і культурою. Встановлено, що у тексті художнього твору концепт набуває визначення «художнього концепту» як відображення особливостей індивідуально-авторського світобачення.

Ключові слова: *концепт, ментальна одиниця, мисленнєва категорія, лінгвокультурний концепт, художній концепт.*

Volodymyr KHOMA,

orcid.org/0000-0001-9391-6525

Postgraduate Student of the Department of English Philology

of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University

(Ivano-Frankivsk, Ukraine), *wo.loma8@gmail.com*

IN POINT OF CONCEPT IN LITERARY WORKS

The article deals with theoretical developments of the anthropocentric approach to the interpretation of the notion “concept” that is a fundamental phenomenon in cognitive linguistics which is an interdisciplinary framework covering the fields of descriptive linguistics, cultural linguistics, discourse studies, sociolinguistics, stylistics and many other fields. It is found out that in linguocultural linguistics the concept is defined as a mental category within the relationships between the cultural core of language and the linguistic core of culture in it.

In cognitive semantics, semantic structure is considered to be a conceptual structure, entailing meanings that are traditionally associated with words or expressions which are equated with the concepts: they refer to entities or describe situations or scenes. In linguocultural studies, the concept is used while defining mental units and informational structure in depicting person's knowledge and experience. Scientists studying literary works use the term “literary concept” which is defined as a complex mental formation reflecting individual's conception of the world, a unit of a author's consciousness expressing their individual interpretation of things and phenomena in a unique poetic text worlds. It is defined that in literary texts linguocultural concept finds itself in a literary world picture, being enclosed in the author's individual style it takes up in associations, emotions, ideas, aesthetic peculiarities and holds figurative expressive means. In the literary discourse we take into consideration a linguocultural aspect of literary concept since each author in his/her own concept sphere reflects ethnical features and values which either are modified by author's own experience and background knowledge, or remain unchangeable.

Only in a literary work the concept obtains its literary status and on a sense level forms the basis of author's individual concept sphere. Regardless of being potentially enlarged, changed and reflecting person's experience, the concept remains an entire formation in a particular literary work.

Key words: *concept, mental unit, mentality category, linguocultural concept, literary concept.*

Постановка проблеми. Важливим оперативним терміном сучасної когнітології є «концепт», який характеризується неоднозначністю, семантичною багатоплановістю і змістовою багатомірністю. Когнітивна лінгвістика, яка зародилася у рамках когнітології, розглядає концепт як ментальну одиницю, що відображає світосприйняття індивіда або картину світу – концептуальну, мовну. Потрапляючи у художній текст, концепт опиняється у художній картині світу, а саме у просторі ідіостилі письменника, наповнюється його

асоціаціями, емоціями, думками, умовиводами, набуває естетичної специфіки й містить образні засоби вираження.

Аналіз досліджень. Концепт став системним предметом досліджень у лінгвокультурології (А. Wierzbicka, С. Воркачев, В. Красных, Д. Лихачёв, В. Маслова, Ю. Степанов, В. Телия, І. Голубовська, В. Кононенко, Т. Радзівська, Н. Слухай), когнітивній лінгвістиці (Н. Арутюнова, Е. Кубрякова, З. Попова, І. Стернин, Г. Слышкин, А. Бабушкин, С. Аскольдов), ког-

нітивній семантиці (Р. Jackendoff, Р. Langacker, G. Lakoff, Н. Болдырев, Е. Рахилина, Н. Алефиренко, В. Левицький, С. Жаботинська), психолінгвістиці (А. Залевская, Р. Фрумкина), лінгвопоетології (В. Ніконова, О. Воробйова, Л. Белехова), когнітивно-дискурсивній лінгвістиці (А. Приходько, А. Мартинюк, Л. Булатецька, І. Бехта, О. Селіванова), де мова розглядається у тісному зв'язку з усіма пізнавальними процесами, які відбуваються у свідомості людини.

Мета статті полягає у тому, щоб розглянути погляди дослідників на актуальне поняття «художній концепт».

Виклад основного матеріалу. У когнітивній лінгвістиці мову розуміють не лише як систему знаків; конкретні мовні одиниці слугують засобами, які дають можливість репрезентувати і трансформувати інформацію, закладену у людському мисленні. Мисленнєва діяльність тісно пов'язана з концептами, зокрема, Ю. Степанов зазначає, що концепт існує у ментальному просторі людини як «жмуток» уявлень, понять, знань, асоціацій, переживань, які супроводжують слово (Степанов, 1997: 41). У свою чергу, А. Вежбицька, використовуючи «ідею концепту також і як категорію для характеристики знань про реалії повсякденного буття, або володіння смислом таких реалій» (Штерн, 1998: 192), вважає, що концепт – це об'єкт із світу «ідеальне», який має ім'я і відображає певні культурно обумовлені уявлення людини зі світу «дійсне» (Вежбицька, 1996: 26).

У лінгвоконцептології мовознавці також розглядають концепт як ментальну категорію, і тим самим визнають взаємовідношення мови і мислення, сформульованого в гіпотезі «лінгвістичної відносності» Сепіра-Уорфа, адже «мова і взірці, якими ми мислимо, нерозривно переплетені між собою; вони в певному сенсі становлять одне і те ж» (Сепир, 1993: 193). З таких позицій концепти мисляться як «буденні аналоги світоглядних термінів» (Арутюнова, 1998: 617), одиниці повсякденної філософської свідомості, аксіологічно зафарбовані, світоглядно зорієнтовані і призначені «бути індикатором основних людських цінностей» (Красиков, 2003: 13).

Крізь призму мови серед низки інших ментальних одиниць абстрактний характер відповідних знань є одним із критеріїв виокремлення концепту, хоча концепт «володіє емотивністю, конотаціями, аксіологічністю та має ім'я» (Алефиренко, 2003; Карасик, 2002). На абстрактності концепту наголошує і В. Красних, а О. Кубрякова і М. Болдырев розглядають концепт як зміст поняття в абстрагуванні від конкретно-мовної форми його

вираження (Болдырев, 2004; Кубрякова, 2004). Разом з тим, концепт пов'язаний з мовою, яка його об'єктивує, з культурою як національною системою цінностей та ідей, зі свідомістю людини, її діяльністю.

За твердженням В. Ніконової, у формуванні концепту «задіяний весь почуттєвий, фізичний, історичний, соціальний досвід людини, що набувається нею у процесі освоєння навколишнього світу. Слово ж своїм значенням завжди передає лише частину концепту, однак отримати доступ до концепту найкраще через засоби мови» (Ніконова, 2008: 98).

На сучасному етапі розвитку лінгвістики виокремлюють різні аспекти концепту, що формують підходи до його вивчення і акцентують увагу на концепті як культурологічному феномені, при якому вся культура розглядається як сукупність концептів, які є основними елементами культури в колективній свідомості, а саме як «основний осередок культури в ментальному світі людини» (Степанов, 1997: 41). З точки зору зарубіжних і вітчизняних дослідників у галузі лінгвокультурології, концепт – це термін, яким послуговуються при поясненні ментальних одиниць «або психічних ресурсів нашої свідомості та тієї інформаційної структури, яка відображає знання та досвід людини» (Кубрякова та ін., 1996: 90).

У концепті виокремлюють понятійну та емоційну сторони, а також «все те, що робить його фактором культури» – етимологія, сучасні асоціації, оцінки (Степанов, 1997: 41). У семантичному складі лінгвоконцепту розмежовують понятійну складову, яка відображає дефініційну структуру; образну складову, яка фіксує когнітивні метафори, що підтримують концепт у мовній свідомості; та значеннєву складову, яка визначається місцем, яке займає ім'я концепту в мовній системі (Воркачев, 2007: 80). Сміслова єдність концепту забезпечується послідовністю його прояву у вигляді образу, поняття і символу, де образ представляє психологічну основу знаку, поняття відображає логічні функції свідомості, а символ – загальнокультурний компонент словесного знаку (Колесов, 2002). Взаємодія «поняття», «образу» та «дії», які закріплені у значенні будь-якого знака, утворює «дискретну цілісність» концепту (Ляпин, 1997: 18).

Мовознавці, які постулюють семантичний пріоритет, розуміють концепт як одиницю когнітивної семантики. Прихильники такого підходу до вивчення концептів розглядають ряд семантичних особливостей концепту, сформованих у результаті пізнавальної діяльності людини, оскільки

закріплення певного концепту за мовним знаком є основою формування семантичного простору мови [Lakoff, 1990: 303].

Свого часу ще С. Аскольдов-Алексєєв вказував на те, що проблема концептів і проблема художнього слова мають не лише точки дотику, але й співпадають у своїй основі (Аскольдов, 1997: 268). Інтенсивний розвиток антропоцентричної парадигми у мовознавстві й літературознавстві обумовили появу поняття «літературний концепт», під яким розуміється «пучок смислів, які перехрещуються та беруть початок одночасно у різних ланках художньої комунікативної системи. На сьогоднішній день встановлено, що у літературному концепті проявляються як різнорівневі внутрішньотекстові, так і позатекстові зв'язки, які включають історико-культурний, філософський і соціальний дискурси; у ньому взаємодіють внутрішня форма твору з процесом розуміння, тобто у діалозі твору з читачем діють прямі й зворотні зв'язки, які породжують концепти. Специфіка літературного концепту, яка проявляється під час словесно-художньої комунікації, полягає, на думку В. Зусмана, у тому, що, якщо в науці й культурі концепт перебуває між поняттям і уявою, то концепт у літературі відхиляється у сторону уяви (Зусман, 2001).

Поруч із терміном «літературний концепт», українська мовознавиця О. Кагановська пропонує термін «текстовий концепт», який «являє собою кодоване мовленнєво-розумове утворення змістового плану, зумовлене багатосмисловою напруженістю художнього тексту, характеризується надкатегоріальністю й імплікує сукупність ознакових рис художнього твору» (Кагановська, 2003).

Сьогодні в Україні сформувався «когнітивно-поетологічний підхід» (Мартинюк, 2011) до дослідження концептів у рамках «художньої концептології» (Воробйова, 2011) як результат дослідження зарубіжними й вітчизняними мовознавцями художньої семантики з точки зору когнітивної лінгвістики. У світлі проблематики «лінгвопоетологічного плану» О. Воробйова розрізняє три типи концептів – текстові, художні й естетичні (Воробйова, 2011).

Як зазначає В. Ніконова, «термін «текстовий концепт» є досить широким і може вживатися стосовно концептів не тільки у художніх творах, а й у текстах будь-якого функціонального стилю, тому для позначення концепту як одиниці авторської свідомості, що реалізується у художніх текстах, було б доцільно вживати термін «художній концепт» (Ніконова, 2008: 101), адже у проблемі пізнання фігурує концепт, який С. Аскольдов

назвав «художнім концептом», маючи на увазі мистецтво слова. Художній концепт, на його думку, є поєднанням понять, уявлень, почуттів, емоцій, часом навіть волевиявлень автора. За твердженням дослідника, художній концепт визначається основною семантикою художніх слів (Аскольдов, 1997), проте у художньому дискурсі «до уваги беремо й лінгвокультурний аспект художнього концепту, оскільки кожен автор відображає у власній концептосфері національні риси та цінності, які або модифікуються авторським особистим досвідом та фоновими знаннями, або залишаються незмінними» (Бистров, 2016: 70).

Художній концепт існує у певній «ідіосфері», зумовленій колом асоціацій (Ніконова, 2008: 101-102) письменника, тому він «не є образом або якщо і містить його, то випадково і частково. Проте він, безсумнівно, тяжіє насамперед до потенційних образів і також спрямований на них подібно до того, як і пізнавальний концепт спрямований на конкретні уявлення, що підпадають під його логічний «родовий» обсяг» (Аскольдов, 1997: 275). Художній концепт начебто заміщає образ, тому природа художнього освоєння світу вирізняється емоційно-експресивною маркованістю, особливим словесним малюнком, у якому яскраво виступають образи, експліковані вербальними знаками (Ніконова, 2008: 103).

Художній концепт трактується як «складне ментальне утворення», «універсальний художній досвід», який формує «нові художні смисли» (Миллер, 2000: 41-42); одиниця свідомості поета чи письменника, що отримує свою репрезентацію в художньому творі чи сукупності творів і виражає індивідуально-авторське осмислення предметів та явищ (Беспалова, 2002: 6) у поетичній картині світу автора. Поетична картина світу письменника – це результат концептуалізації та категоризації його світовідчуття (Алефиренко, 2005: 67-72). Здійснювана за законами мистецтва, вона є вторинною, двічі опосередкованою: мовою й індивідуально-авторським світобаченням (Маслова, 2004: 121-127).

Окремі фрагменти поетичної картини світу автора зберігаються в системі конкретного художнього тексту через вербалізовані в ньому художні концепти, які пов'язані між собою відношеннями включення, перетинання, доповнення, контрасту, посилення (Болотнова, 2005: 7). Як зауважує Я. Бистров, саме в художньому творі концепт отримує статус художнього і на рівні смислу закладає основу ідіоконцептосфери автора (Бистров, 2011: 132), яка матеріалізується в художньому тексті та характеризується естетичною специфікою й

образними засобами вираження, зумовленими індивідуальним задумом письменника.

Висновки. Концепт є ментальною одиницею, яка відображає знання про навколишній світ, асоціації, переживання людини, містить культурний, колективний, індивідуальний зміст, який може змінюватися у процесі когнітивної діяльності. Специфіка авторського світобачення впливає на формування ментальних явищ, які відобража-

ються у формі художніх концептів. Художній концепт формується на основі жанрової специфіки твору, понять, уявлень, емоцій, поетичної картини світу автора, у якій виникають нові художні смисли. Незважаючи на те, що художній концепт характеризується можливістю поповнюватися, змінюватися та відображати людський досвід, у конкретному художньому творі він залишається цілісним утворенням.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алефиренко Н. Ф. Поэтическая картина мира и ее отражение в языковом знаке. *Художественный текст и языковая личность*: IV Всероссийск. науч. конф. (Томск, 27-28 октября 2005 г.). Томск: Изд-во ЦНТИ, 2005. С. 67–72.
2. Алефиренко Н. Ф. Проблемы вербализации концепта. Волгоград: Перемена, 2003. 96 с.
3. Арутюнова Н. Д. Язык и мир человека. М. : Языки русской культуры, 1998. 893 с.
4. Аскольдов С. А. Концепт и слово. *Русская словесность. От теории словесности к структуре текста. Антология* / под ред. В. П. Нерознака. М. : Academia, 1997. С. 267–279.
5. Беспалова О. Е. Концептосфера поэзии Н. С. Гумилева в ее лексическом представлении: автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.01. СПб., 2002. 24 с.
6. Бистров Я. В. Біографічний наратив у лінгвокогнітивному вимірі (на матеріалі англосовної прози ХХ – початку ХХІ століть): дис. ... д-ра філол. наук: 10.02.04 / Київський національний університет імені Т. Шевченка. Київ, 2016. 460 с.
7. Бистров Я. В. Моделювання авторської концептосфери: лінгвосинергетичний аспект (на матеріалі англійської мови). *Вісник Харківського національного ун-ту ім. В. Н. Каразіна. Серія «Романо-германська філологія»*. Х., 2011. № 973. С. 130–134.
8. Болдирев Н. Н. Концептуальное пространство когнитивной лингвистики. *Вопросы когнитивной лингвистики*. 2004. № 1. С. 18–36.
9. Болотнова Н. С. Изучение концептуальной структуры художественного текста в коммуникативной стилистике. *Художественный текст и языковая личность*: IV Всероссийск. науч. конф. (Томск, 27-28 октября 2005 г.). Томск: Изд-во ЦНТИ, 2005. С. 6–13.
10. Вежицкая А. Язык. Культура. Познание: Пер. с англ. Отв. ред. М. А. Кронгауз, вступ. ст. Е. В. Падучевой. М. : Русские словари, 1996. 416 с.
11. Воркачев С. Г. Любовь как лингвокультурный концепт. М. : «Гнозис», 2007. 284 с.
12. Воробйова О. П. Концептологія в Україні: здобутки, проблеми, прорахунки. *Вісник КНЛУ. Сер. Філологія*. 2011. Т. 14. № 2. С. 53–63.
13. Зусман В. Г. Диалог и концепт в литературе: Литература и музыка. Н. Новгород: «ДЕКОМ», 2001. 168 с.
14. Кагановська О. М. Текстові концепти художньої прози: когнітивна та комунікативна динаміка (на матеріалі французької романістики середини ХХ сторіччя): автореф. дис... д-ра філол. наук: 10.02.05 / Київський національний лінгвістичний ун-т. К., 2003. 32 с.
15. Карасик В. И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс. Волгоград: Перемена, 2002. 477 с.
16. Колесов В. В. Философия русского слова. СПб.: ЮНА, 2002. 448 с.
17. Красиков В. И. Концепты в функции философских основоположений. *Язык. Этнос. Картина мира*. 2003. С. 7–16.
18. Кубрякова Е. С., Демьянков В. З., Панкрац Ю. Г., Лузина Л. Г. Краткий словарь когнитивных терминов. М. : Изд-во МГУ, 1996. 248 с.
19. Кубрякова Е. С. Об установках когнитивной науки и актуальных проблемах когнитивной лингвистики. *Вопросы когнитивной лингвистики*. 2004. № 1. С. 3–12.
20. Ляпин С. Х. Концептология: к становлению подхода. *Концепты*. Вып. I. 1997. С. 11–35.
21. Мартинюк А. П. Словник основних термінів когнітивно-дискурсивної лінгвістики. Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2011. 196 с.
22. Маслова В. А. «Языковая картина мира» и «поэтическая картина мира» и их роль в межкультурной коммуникации. *Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия Филологические науки*. 2004. Т. 17 (56). С. 121–127.
23. Миллер Л. В. Художественный концепт как смысловая и эстетическая категория. *Мир русского слова*. 2000. № 4. С. 39–45.
24. Ніконова В. Г. Концептуальний простір трагічного в п'єсах Шекспіра: поетико-когнітивний аналіз: дис. ... докт. філол. наук: 10.02.04 / Київський національний лінгвістичний університет. Київ, 2008. 558 с.
25. Сепир Э. Избранные труды по языкознанию и культурологии. М. : Издательская группа «Прогресс», 1993. 656 с.
26. Степанов Ю. С. Константы. Словарь русской культуры. Опыт исследования. М. : Школа «Языки русской культуры», 1997. 344 с.

27. Штерн І. Б. Вибрані топіки та лексикон сучасної лінгвістики. *Енцикл. словник для фахівців з теоретик. гуманіст. дисциплін та гуманіст. інф-ки*. К., «АртЕк». 1998. 336 с.
28. Lakoff G. *Women, Fire and Dangerous Things: What Categories Reveal About the Mind*. Chicago: University of Chicago Press. 1990. 632 p.

REFERENCES

1. Alefirenko N. F. Poetical world picture and its reflection in the language sign. *Literary work and language personality: IV All-Russian sci. conf. (Tomsk, 27-28 October 2005)*. Tomsk: Pub. house CSTI, 2005. P. 27–72. [in Russian].
2. Alefirenko N. F. Problems of concept verbalization. Volgograd: Peremena, 2003. 96 p. [in Russian].
3. Arutyunova N. D. Language and human world. M.: Languages of Russian culture, 1998. 893 p. [in Russian].
4. Askol'dov S. A. Concept and word. *Russian literature. From theory of literature to text structure. Anthology* / ed. by V. P. Neroznak. M.: Academia, 1997. P. 267–279. [in Russian].
5. Bespalova O. Ye. Concept sphere of N. S. Gumilyov poetry in its lexical representation: Autoref. Dis. ... Candidate Philol. Sciences: 10.02.01. SPb., 2002. 24 p. [in Russian].
6. Bystrov Ya. V. Biographical narrative in linguocognitive dimension (based on English prose of XX – the beginning of XXI centuries): Dis. ... Dr. Philol. Sciences: 10.02.04 / Taras Shevchenko National University of Kyiv. Kyiv, 2016. 460 p. [in Ukrainian].
7. Bystrov Ya. V. Modelling of author's concept sphere: linguo-synergic aspect (based on the English language). *The Journal of V.N.Karazin Kharkiv National University. Series "Roman-Germanic philology"*. Kh., 2011. No 973. P. 130–134. [in Ukrainian].
8. Boldyrev N. N. Conceptual space of cognitive linguistics. *Issues of cognitive linguistics*. 2004. No. 1. P. 18–36. [in Russian].
9. Bolotnova N. S. Studying concept structure of work of art in communicative stylistics. *Work of art and language personality: IV All-Russian sci. conf. (Tomsk, 27-28 October 2005)*. Tomsk: Pub. house CSTI, 2005. P. 6–13. [in Russian].
10. Vezhbitskaya A. Language. Culture. Cognition: Translated from Eng. Ed. by M. A. Kronhaus, enter by Ye. V. Paducheva. M.: Russian dictionaries, 1996. 416 p. [in Russian].
11. Vorkachov S. G. Love as a linguocultural concept. M.: "Gnosis", 2007. 284 p. [in Russian].
12. Vorobyova O. P. Conceptology in Ukraine: achievements, problems, miscounts. *Journal of Kyiv National Linguistic University. Series Philology*. 2011. V. 14. No. 2. P. 53–63. [in Ukrainian].
13. Zusman V. G. Dialogue and concept in literature: Literature and music. N. Hongorod: "DEKOM", 2001. 168 p. [in Russian].
14. Kahanovska O. M. Textual concepts in work of prose art: cognitive and communicative dynamics (based on French Romance philology in the middle of XX century): Autoref. Dis. ... Dr. Philol. Sciences: 10.02.05 / Kyiv National Linguistic University. Kyiv, 2003. 32 p. [in Ukrainian].
15. Karasik V. I. Language circle: personality, concepts, discourse. Volgograd: Peremena, 2002. 477 p. [in Russian].
16. Kolesov V. V. Philosophy of Russian language. SPb.: YuNA, 2002. 448 p. [in Russian].
17. Krasnikov V. I. Concepts in the function of philosophical fundamentals. *Language. Ethnos. World picture*. 2003. P. 7–16. [in Russian].
18. Kubriakova Ye. S., Demiankov V. Z., Pankrats Yu. H., Lusina K. H. Concise dictionary of cognitive terms. M.: Pub. house MHU, 1996. 248 p. [in Russian].
19. Kubriakova Ye. S. On the purposes of cognitive science and topical problems of cognitive linguistics. *Issues of cognitive linguistics*. 2004. No. 1. P. 3–12. [in Russian].
20. Lyapin S. Kh. Conceptology: to the forming of approach. *Concepts*. Issue I. 1997. P. 11–35. [in Russian].
21. Martynyuk A. P. Dictionary of main terms of cognitive-discourse linguistics. Kh.: V. N. Karazin Kharkiv National University, 2011. 196 p. [in Ukrainian].
22. Maslova V. A. "Language world picture" and "poetical world picture" and their role in cross-cultural communication. *Memoirs of V.I.Vernadsky Taurida National University. Series Philological sciences*. 2004. V. 17(56). P. 121–127. [in Russian].
23. Miller L. V. Literary concept as a semantic and aesthetics category. *The world of Russian word*. 2000. No 4. P. 39–45. [in Russian].
24. Nikonova B. H. Conceptual space of tragic in Shakespeare plays: poetical-cognitive analysis: Dis. ... Dr. Philol. Sciences: 10.02.04. / Kyiv National Linguistic University. Kyiv, 2008. 558 p. [in Ukrainian].
25. Sepir E. Selected works on linguistics and culture science. M.: Publishing group "Progress", 1993. 656 p. [in Russian].
26. Stepanov Yu. S. Constants. Dictionary of Russian culture. Investigation experience. M.: School "Languages of Russian culture", 1997. 344 p. [in Russian].
27. Shtern I. B. Selected topics and vocabulary of modern linguistics. *Encyclopedic dictionary for the specialists of theoretical humanitarian disciplines and humanitarian informatics*. K., "ArtEk". 1998. 336 p. [in Ukrainian].
28. Lakoff G. *Women, Fire and Dangerous Things: What Categories Reveal About the Mind*. Chicago: University of Chicago Press. 1990. 632 p. [in English].